

CONSTRUCȚIA HIBRIDĂ ÎN DISCURSUL ROMANESC („Viața și moartea nefericitului Filimon...” de Vladimir Beșleagă)

Oxana GHERMAN, lector

Summary

The present article represents a short analysis of the narrative discourse in the Vl. Beșleagă's novel Viața și moartea nefericitului Filimon.... The author states that novel's discourse internalizes the peculiarities and devices specific not only to epic, but to lyric and dramatic genres as well. The literary strategies from each genre features distinctive perspectives on the world and human being. Inside the narrative structure the genre's elements originate multiple lines of story, potentiating the dialogic interaction of different textual and extratextual voices from diverse hermeneutic levels.

Poemul tragic *Viața și moartea nefericitului Filimon...* asimilează elementele mai multor genuri și specii literare, textura lui narativă constituindu-se, la nivel poetic, stilistic, sintactic etc., pe baza construcției hibride. În structura internă a romanului, procedeele epice, lirice și dramatice nu presupun doar simple modalități de expunere sau de codificare semnificațiilor, ci „date ontologice, esențe, unghiuri de percepție a universului” [3], care reflectă raportul fundamental dintre eu și lume. Discursul profund hibridizat proliferază o multitudine de perspective asupra realității textualizate, lărgind, astfel, spațiul hermeneutic al romanului.

La nivel poetic, romanul nu aparține în exclusivitate convenției epicului romanesc, chiar dacă, în aparență, acesta își păstrează particularitățile de bază: narațiunea la persoana a III-a, naratorul omniscient și omniprezent, compoziția tradițională (capitole) etc. De fapt, epicul este diluat substanțial de elemente „străine”. Fenomenul hibridizării are efecte ineluctabile asupra textului. Ritmul și ceremonialul narativ tradițional este neutralizat de reflecție și analiză. Narațiunea este profund subiectivată. Ea nu transpune evenimente, ci procese de conștiință, stări spirituale, senzații, experiențe, trăiri. Acestea nu sunt expuse într-un mod ordonat, ci în flux dezinvolt. Naratorul cu statut demiurgic, extradiegetic, nu este purtătorul de cuvânt al autorului sau scriitorului, ci reprezintă o instanță supraindividuală, care cuprinde în conștiința sa toate conștiințele străine, implicate în lumea romanului, fără să și le supună voinței sau viziunii proprii, să etaleze sau să neglijeze vreuna. Totodată, cuvântul narativ nu aparține exclusiv naratorului, ci este un cuvânt bivoc, în care se întâlnesc și se contrazic idei străine.

Discursul cu un vădit caracter analitic, reflexiv, include o serie de expresii și imagini de un lirism impozant. Atestăm în *Viața și moartea nefericitului Filimon...* o suită de gradații ascendente și descendente (precum e zborul/urcarea și căderea) care se succed sau alternează între ele de nenumărate ori. De notat însă că gradațiile sunt reiterate până la limita expulzării de semnificații, până la confuzii: „Urcam scara cu trepte albe, adică o coboram, pentru că cealălalt capăt – auziți el o cobora, el urca, el singur nu știe ce făcea...”; „Zbooor! aripile mele - privește în sus, poate în jos, de acum nu mai e în stare să priceapă: zboară ori cade...”. Aceste gradații alcătuiesc micro sisteme de opoziții, care accentuează caracterul eterogen și contradictoriu al lumii romanului.

Un alt exemplu este cel al metaforelor care creează inițial imaginea luminii („Din toate părțile se înalță pereți uriași de gheață prin care curge o lumină albă”) și celor care formează imaginea întunericului („și întunericul lipicios îi curge pe la pulpe, pe la subsuori, peste față...”; „mi se bagă un întuneric în ochi, uite așa mă apucă, și întunericul miroase a lână...”) – ele vor alcătui ulterior expresii unitare din punct de vedere sintactic, dar antitetice în interior (semantic): „de sub talpa întunericului bate o lumină albă și vin valuri calde asupra lui...”; „...de sus pe stiva de scânduri curge o lumină cenușie”. Imaginile vizuale parcă se suprapun, iar lumina/întunericul se materializează, capătă formă, miros, poate fi perceput prin diferite organe senzoriale. Trans-substanțializarea imaginilor prin sinestezie este un procedeu predilect al autorului. Astfel, lirismul se automatizează, contururile îngoșându-se în așa mod, încât devin la un moment dat antilirice.

Pe de altă parte, lirismul romanului, ca și epicul, este pulverizat. În text apare frecvent antanaclaza, un procedeu de ambiguitate poetică, prin „repetarea aceluiași cuvânt cu sensuri diferite” [2, p. 137], proprii și figurate (metaforice, simbolistice). În incipitul a romanului (dar nu numai) se evidențiază prin frecvență, varietate morfologică și semantică, lexemul *mână*. Deși enunțurile care îl conțin sunt succedate de secvențe narative, de monolog sau dialog, frecvența cuvântului nu poate rămâne neobservată. El este repetat de peste 20 de ori, în diferite contexte, pe primele pagini ale romanului. Acestea, reluate în succesiunea în care apar, formează un adevărat poem al mâinilor. În acest poem dispersat, se evidențiază „ideea-forță” a autorului, pe care o exprimă (de notat: prin procedee poetice) paralel cu ideile naratorului și eroilor.

Percepția poetică asupra lumii romanului și a lumii interioare a protagonistului, exprimată prin mijloace lirice de o expresivitate ingenuă (antanaclaze, repetiții, metafore, simboluri, epitete, antiteze, gradații etc.), aparține autorului-poet. Punctul lui de vedere se manifestă printr-o „convergență de efecte, o sinteză de puncte de vedere, mai exact, un punct de vedere sintetic, deductibil din ansamblul textului” [1, p. 8]. Poetul este cel care creează imaginile artistice în roman prin mijloace lirice, vocea sa distigându-se, la nivel hermeneutic, printr-o rezonanță aparte. Nu întâmplător, A. D. Rachieru constată: „în scrisul lui Vladimir Beșleagă zace ferecat un poet reprimat” [4, p. 93].

Realitatea interioară și cea exterioară în roman sunt expuse compozițional și prin interacțiuni dialogice, prin monolog, soliloc, prin mijloacele *showing-ului*. Discursul uneori laconic și fragmentat al naratorului, care apare printre replici de tot felul, are un caracter accentuat de didascalie: „vede în fața ochilor o scăriță ce duce în sus – să urc pe acoperiș, mă așez în dosul unui coș pe unde iese căldura – se uită și vede în sus o mână întinsă spre dânsul: dă mâna! – pe o clipă apare la marginea acoperișului o față țepoasă, o spinare, un gheb – Guja! iar mă urmărești, corcitură? – Ușa vagonului se deschide și o nămilă în uniformă de feroviar îi zice politicos: „Intră, tovarășe, ai să cazi!”. Detaliile expuse de narator (cu atribuții regizorale) de multe ori se reduc la indicii nonverbalului și paraverbalului. În textele narative tradiționale aspectele de anturaj și cele nonverbale sunt mult mai extinse și bogat prezentate, dar în romanul lui Beșleagă acestea ajung să dispară dintre replici, oferind astfel cititorului libertatea de a crea contextul spațio-temporal al dialogului și de a intui nuanțele supraverbale.

Romanul este apropiat însă nu atât de genul dramatic, ci anume de tragedie. Transfigurarea artistică a tragismului condiției umane, esența eroului angajat în lupta contra a ceea ce îi este aparent predestinat, atmosfera tensionată și derutantă, violența conflictelor etc., sunt de natură tragică. Dar tragismul lui Filimon, spre deosebire de cel clasic, este dus la limitele suportabilului. Iar dialogurile repetitive, halucinante, gesturile stranii, mișcărilor ritualice, eroii-marionetă, cadrul oniric, care inspiră groază, confuzie, incoerența, nonsensul (creator de noi sensuri) apropie romanul de teatrul absurdului.

Deci, în cadrul discursului romanesc din poemul tragic *Viața și moartea nefericitului Filimon...*, mijloacele lirice exprimă viziunea poetică asupra realității, procedeele tragicului accentuează momentele de „tensiune dialogică”, iar epicul integrează toate aceste elemente în cadrul unui discurs unitar, profund hibridizat. Strategiile fonetice, lexicale, sintactice, stilistice și compoziționale reflectă sisteme de idei și viziuni aparținând diferitor voci textuale, care interacționează simultan, după principiul polifonic. Construcția hibridă în discursul romanesc potențează interacțiunea diverselor limbaje artistice, asigurându-i un plurilingvism intern activ.

Bibliografie

1. Linvelt, L., *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, București, 1994.
2. Mancaș, M., *Limbajul artistic românesc în sec. XX*, București, 1991.
3. Marino, A. *În jurul genurilor literare* // <http://www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/05/%C3%8En-jurul-genurilor-literare.pdf>
4. Rachieru, A. D., *Vladimir Beșleagă, poetul „sugrumat”*, Metaliteratură, nr. 1-2 (20), 2009.

